

Людмила ЧАЛІЙ,

orcid.org/0000-0003-4963-3864

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики фізичної культури і спорту
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна) lydmula1567@ukr.net*

Володимир КОВАЛЬСЬКИЙ,

orcid.org/0000-0001-8282-0173

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики фізичної культури і спорту
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна) volodymyr.kovalskyi@rshu.edu.ua*

Анатолій КАШУБА,

orcid.org/0000-0001-7782-898X

*доцент кафедри теорії і практики фізичної культури і спорту
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна) anatolii.kashuba@rshu.edu.ua*

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРА

У статті визначено, що педагогічна культура є органічною єдністю культури діяльності та культури особистості. Педагогічна культура тренера втілює та характеризує не лише його професійну діяльність, а й систему його цінностей, у якій необхідно відзначити формування громадянської та особистісної позиції, вивчення та відтворення кращих зразків людської діяльності та культурно-історичних цінностей. Педагогічна культура людини складається з низки особистісних характеристик, таких як гуманістична спрямованість особистості тренера, творче мислення, інноваційна придатність. Автори вказують на необхідність підготовки майбутніх фахівців спортивної галузі як носіїв духовно-моральних цінностей, що здатні вирішувати важливі національно-патріотичні завдання, сприяти поширенню загальнолюдської культури. У статті виражене розуміння авторів педагогічної культури в контексті тренерської діяльності, а саме: здатність тренера до цілеспрямованого впливу на спортсмена як на особистість, а не лише як на фізичний об'єкт підготовки. Важливим аспектом у статті є вказівка на роль педагогічної культури у формуванні у спортсменів високих морально-вольових якостей – наполегливості, цілеспрямованості, витримки, дисципліни. Через щоденну взаємодію з тренером, спортсмен засвоює моделі поведінки, які потім проєктують на інші життєві ситуації. Поведінка, мова, жести, навіть стиль одягу тренера – усе стає прикладом для наслідування, особливо в юному віці. Важливим висновком прозвучало у дослідженні твердження, що якісні стосунки між спортсменом і тренером (на основі довіри, поваги та підтримки) позитивно впливають на мотивацію, задоволення тренувальним процесом і психологічну стійкість. Дослідження авторів розкриває педагогічну культуру тренера як багатогранне явище, що охоплює професійні, моральні, психологічні та комунікативні аспекти. Вона визначає не лише якість підготовки спортсменів, а й ефективність усього тренувального процесу. Сучасний тренер повинен бути не тільки носієм знань, а й мудрим педагогом, який вміє надихати, підтримувати та розвивати своїх вихованців як особистостей.

Ключові слова: спортсмени, професійна підготовка, тренер, професійна культура, педагогічна культура.

Lyudmila CHALII,

orcid.org/0000-0001-7782-898X

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Physical Culture and Sports
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine) anatolii.kashuba@rshu.edu.ua*

Volodymyr KOVALSKYI,

orcid.org/0000-0001-8282-0173

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Physical Culture and Sports
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine) volodymyr.kovalskyi@rshu.edu.ua*

Anatoliy KASHUBA,

orcid.org/0000-0003-4963-3864

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Physical Culture and Sports
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine) lydmula1567@ukr.net*

THE RELEVANCE OF THE FORMATION OF PEDAGOGICAL CULTURE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF A COACH

The article defines pedagogical culture as an organic unity of the culture of activity and the culture of personality. The pedagogical culture of a coach embodies and characterizes not only their professional activity but also their system of values, in which it is necessary to note the formation of a civic and personal position and the study and reproduction of the best examples of human activity and cultural and historical values. The pedagogical culture of a person consists of a number of personal characteristics, such as the humanistic orientation of the coach's personality, creative thinking, and innovative suitability. The authors point out the need to train future specialists in the sports industry as carriers of spiritual and moral values who are capable of solving important national and patriotic tasks and contributing to the spread of universal human culture. The article expresses the authors' understanding of pedagogical culture in the context of coaching activity, namely, the coach's ability to purposefully influence the athlete as a person and not only as a physical object of training. An important aspect of the article is the indication of the role of pedagogical culture in the formation of high moral and volitional qualities in athletes – perseverance, purposefulness, endurance, and discipline. Through daily interaction with the coach, the athlete learns behavioral models, which he or she then projects onto other life situations. Behavior, language, gestures, and even the style of clothing of the coach – everything becomes an example to follow, especially at a young age. An important conclusion of the study was the statement that high-quality relationships between the athlete and the coach (based on trust, respect, and support) have a positive effect on motivation, satisfaction from the training process, and psychological resilience. The authors' study reveals the pedagogical culture of the coach as a multifaceted phenomenon that encompasses professional, moral, psychological, and communicative aspects. It determines not only the quality of athletes' training but also the effectiveness of the entire training process. A modern coach must be not only a carrier of knowledge but also a wise teacher who knows how to inspire, support, and develop his students as individuals.

Key words: athletes, professional training, coach, professional culture, pedagogical culture.

Постановка проблеми. Пошук нових методів професійної підготовки майбутніх тренерів залежить від сучасних змін у соціокультурному, політичному та економічному розвитку України та оновлення освітніх процесів. Формування професійної культури майбутніх фахівців, також і в галузі фізичної культури і спорту, передбачає реформування змісту освіти на засадах гуманізму, надбання національної та світової культурної спадщини. Слово «культура» (від лат. Culture – плекаю, плекаю, живлю, розвиваю, поважаю) – це специфічний спосіб організації та розвитку люд-

ського життя, уявлення про продукт матеріальної і духовної праці, система соціальних норм і обов'язків у духовних цінностях, загальне ставлення людей до природи, один до одного і до самих себе. Згідно з визначенням філософського словника, культура також описує особливості свідомості людей, поведінки та діяльності в певних сферах суспільного життя (культура праці, екологічна культура, політична культура).

У Законі України про фізичну культуру і спорт говориться, що «Фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, що спрямо-

вана на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості» (Операйло, 2005: 41), а «фізичне виховання є головним напрямом впровадження фізичної культури і становить органічну частину загального виховання, покликану забезпечувати розвиток фізичних, морально-вольових, розумових здібностей та професійно-прикладних навичок людини» (Операйло, 2005: 45).

Логічним видається вирішення завдань процесу цілісного, гармонійного розвитку особистості через відповідну професійну підготовку, а у галузі фізичної культури і спорту це відбувається під час формування професійної (педагогічної) культури, тренерів, спортивних організаторів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Як зазначають видатні дослідники галузі фізичної культури і спорту, засобами фізичного виховання вирішується безліч завдань, пов'язаних із проблемами виховання духовно багатой, моральної і фізично досконалої особистості, яка поділяє цінності активного й здорового способу життя. Система вищої освіти в галузі фізичної культури і спорту призначена готувати висококваліфікованих фахівців для навчальної, виховної і оздоровчої роботи з різними групами населення, у тому числі і школярів (Шиян, 2004: 110).

Освітній процес має враховувати особливості соціалізації та культурного розвитку здобувачів вищої освіти як передумови підготовки гармонійно розвинутих фахівців. Тому освітній процес має бути спрямований на формування особистості, здатної ефективно вирішувати професійні завдання, приймати рішення та нести за них відповідальність, брати участь у діалозі та співпраці, мати бажання працювати в команді, завдяки чому досягається завдання розвитку якостей, що мають стійку соціальну значущість. При цьому розвиток загальної культури повинен забезпечуватися через здатність аналізувати суспільно значущі питання і процеси, розуміти світоглядні та філософські питання; прагнути до саморозвитку та самовиховання, толерантно сприймати соціальні, етнічні, релігійні та культурні відмінності; підтримувати належний рівень фізичної підготовки для забезпечення всебічної соціальної та професійної діяльності (Гончаренко, 2020).

Мета дослідження: розкрити роль педагогічної культури як необхідної складової освітнього процесу підготовки фахівців галузі фізичної культури і спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній системі наукового знання поняття

«культура» належить до основних, тобто фундаментальних, понять. У повсякденній свідомості під культурою часто розуміють культуру окремої людини, сам термін вважають оціночним поняттям, широко вживають такі словосполучення, як «культура розуму», «емоційна культура», «культура поведінки», «культура тіла» тощо. Загалом культурологи нарахували в сучасній літературі понад 500 визначень культури. Це зумовлює багатомірність явищ культури, а культура виражає глибину людського буття. Термін «педагогічна культура» ще не має одновимірного наукового визначення. Можна лише стверджувати, що педагогічна культура є частиною загальнолюдської культури.

У ній втілені духовні цінності освіти і виховання (педагогічні знання, теорії, концепції, накопичений педагогічний досвід, професійні етичні норми) та матеріальні (засоби навчання і виховання), а також способи творчої педагогічної діяльності, які слугують соціалізації особистості в конкретних історичних умовах (Гауряк, 2012).

У ряді педагогічних досліджень простежується змішування понять «професійна культура» та «педагогічна культура». Науковцями не досягнуто єдності в обґрунтуванні шляхів формування професійної культури майбутнього вчителя. Дуже цікавою є думка професора Т. В. Іванової, що термін «педагогічна культура» ширший, ніж професійна культура. Педагогічною культурою повинні володіти не тільки педагоги, але й спеціалісти інших профілів: «Педагогічна культура – це синтез духовного і професійного в людині, а головне, саме сформованість педагогічної культури дозволить передати, привити, сформувати ці якості у представників будь-якої професії» (Іванова, 2005: 40).

Національна доктрина розвитку освіти чітко формулює завдання забезпечення всебічного розвитку, гармонійного і цілісного виховання особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури.

Фахівець фізичної культури і спорту навчає своїх вихованців, підопічних, отже, можемо говорити, що він теж є педагогом, вчителем, тому йому притаманна система педагогічної культури.

Педагогічна культура є системним утворенням. Її головними структурними компонентами є: педагогічні цінності, творчі способи педагогічної діяльності, досвід створення зразків педагогічної практики з позицій гуманізму. Показниками високого рівня сформованості педагогічної культури слід вважати: гуманістичну спрямованість осо-

бистості педагога; психолого-педагогічну компетентність і розвинуте педагогічне мислення; освіченість у галузі предмета, який учитель викладає, і володіння педагогічними технологіями; досвід творчої діяльності, уміння обґрунтовувати власну педагогічну діяльність як систему (дидактичну, виховну, методичну); культуру професійної поведінки (педагогічного спілкування, мови, зовнішнього вигляду) (Гауряк, 2012).

Якщо проводити паралель між педагогом та фахівцями галузі фізичної культури і спорту, то бачимо багато спільних моментів щодо педагогічної культури (Онопрієнко, 2023; Харківська, 2020).

Формування педагогічної культури тренера неможливе без належної загальнокультурної підготовки, яка доповнює професійну та психолого-педагогічну складові. Така підготовка включає оволодіння знаннями з гуманітарних, соціально-економічних і природничих наук, а також поглиблене вивчення спеціалізованих дисциплін, що відповідають обраній галузі діяльності. Її основна мета – сприяти розвитку особистості фахівця, здатного до самостійного мислення, критичного аналізу, етичного самовизначення та відповідального виконання професійних обов'язків.

Загальнокультурна підготовка формує в майбутнього тренера цілісний світогляд, що ґрунтується на культурних і гуманістичних цінностях. Це дозволяє йому не лише ефективно впливати на вихованців, а й усвідомлено реалізовувати свою виховну функцію. Педагог із розвинутою культурною компетентністю здатен стати для спортсмена не лише наставником, а й прикладом інтелігентної, морально зрілої особистості.

Гуманістичний компонент педагогічної культури проявляється в усвідомленні високої цінності людської особистості, у повазі до індивідуальності кожного вихованця, у прагненні виховати не лише чемпіона, а передусім гідного громадянина. Саме на цьому базується моральна відповідальність тренера, його здатність формувати виховний простір, у якому гармонійно поєднуються вимогливість і підтримка, дисципліна і доброзичливість.

Сучасний тренер повинен мати розвинене «комунікативне ядро особистості» – готовність і здатність до ефективної міжособистісної взаємодії, яка базується на повазі, етиці спілкування та емоційній зрілості. Це включає не лише мовну культуру, а й культуру поведінки, зовнішнього вигляду, інтелектуальні інтереси та широкий кругозір.

Водночас варто підкреслити, що фахові знання, хоч і є необхідною умовою професіоналізму, не визначають педагогічну культуру повною мірою.

Вона проявляється у здатності осмислено застосовувати знання на практиці, адаптуватися до змін, навчатися у взаємодії з іншими. Особливе значення у цьому процесі має педагогічна практика, яка дає змогу майбутньому тренеру набути досвіду вирішення педагогічних ситуацій, розвивати професійну рефлексію та емоційний інтелект.

Як визначають дослідники В. Шинкарук та П. Ткаченко, професійна культура фахівця фізичного виховання та спорту є важливою складовою його професійної діяльності. Вона виявляється у рівні оволодіння фахівцем специфічними теоретичними знаннями та практичними вміннями, необхідними для здійснення певного виду діяльності на основі сформованої системи ціннісних і духовних орієнтирів. Професійна культура поєднує в собі як професійно-організаційний блок (знання, вміння, досвід, майстерність), так і соціально-моральний (ціннісні орієнтації, морально-вольові якості тощо). Вона визначає етичні стандарти, цінності та кодекси поведінки, яких повинні дотримуватися професіонали в цій галузі (Шинкарук, 2023).

Перше враження, яке створює фахівець фізичного виховання та спорту, має велике значення. Зовнішній вигляд, включаючи одяг, чистоту, охайність та стиль, може вплинути на сприйняття клієнтів. Досягнення гармонії між професійністю та особистістю, відповідність образу роботі фахівця і його цілям, підкреслення здорового способу життя – все це сприяє позитивному сприйняттю. Крім зовнішнього вигляду, важливим елементом іміджу є професійна експертиза та компетентність фахівця фізичного виховання та спорту. Клієнти та вихованці шукають докази успішного досвіду, знань та вмінь фахівця, які підтверджують його професійну підготовку та здатність допомогти їм досягти мети. Сертифікати, дипломи, рекомендації та результати роботи можуть бути важливими факторами, що впливають на сприйняття клієнтів. Комунікаційні навички та вміння також мають велике значення для створення позитивного іміджу. Фахівець фізичного виховання та спорту повинен бути вмілим слухачем, вміти встановлювати емоційний контакт, розуміти потреби та бажання. Ввічливість, толерантність, вміння адаптуватися до різних типів особистостей допомагають створити комфортну атмосферу спілкування. Крім особистого спілкування, імідж може бути сформований через використання сучасних засобів комунікації. Онлайн-профілі, веб-сайти, соціальні мережі стають все більш популярними каналами комунікації. Якщо фахівець має професійно оформлену веб-сторінку, де розміщена інформація

про його послуги, досягнення, відгуки клієнтів, це може сприяти позитивному сприйняттю (Шинкарук, 2023).

Як і у вчительській практиці, тут теж мова йде про вміння спілкуватися, розуміти, використовувати комунікативні навички для інформування та створення мотивацій. Професійна культура таких фахівців сприяє позитивному ставленню до фізичного виховання загалом, формує громадську думку, цікавість до здорового способу життя, правильного харчування тощо.

Отже, професійна культура – це запорука успішної діяльності фахівця фізичної культури і спорту. А педагогічна культура – вищий рівень відповідальності за свою діяльність.

На думку С. О. Шевченка, «педагогічна культура тренера передбачає здатність організовувати виховний процес, враховуючи індивідуальні особливості спортсмена та створюючи позитивний психологічний клімат у команді» (Шевченко, 2020: 78).

У дослідженнях О. І. Долі знаходимо таке твердження: «Педагогічна культура тренера – це процес постійного самовдосконалення та саморефлексії» (Доля, 2021: 106).

Тому основними компонентами педагогічної культури тренера будемо вважати наступні:

1. Гуманістична орієнтація. У центрі педагогічної діяльності тренера має бути людина. Гуманістична спрямованість проявляється в повазі до особистості вихованця, у вмінні слухати, розуміти й підтримувати. Тренер має дбати не тільки про спортивні досягнення, а й про емоційний стан, соціальний розвиток, морально-етичні засади спортсмена.

2. Педагогічна майстерність. Педагогічна майстерність включає вміння дохідливо пояснювати, ефективно організовувати навчальний процес, використовувати сучасні методи тренувань, а також створювати умови для саморозвитку вихованців.

Педагогічна майстерність тренера – це не лише технічна підготовка, а й здатність реалізовувати тренувальний процес ефективно, з урахуванням вікових, індивідуальних і психологічних особливостей спортсменів. Вона передбачає поєднання знань, інтуїції, креативності, емпатії та комунікативних навичок. Сюди входить і вміння обирати правильний стиль спілкування залежно від ситуації. На нашу думку, лівова частка педагогічної культури формується саме через певні виховні елементи.

Одним із ключових компонентів педагогічної майстерності є вибір стилю спілкування з вихо-

ванцями. В літературі виділяють такі основні стилі:

– Авторитарний стиль – тренер повністю контролює процес, приймає рішення одноосібно, вимагає беззаперечного підкорення. Такий стиль може бути ефективним у ситуаціях, що потребують дисципліни та швидкої реакції, але його постійне застосування може призвести до емоційного вигорання спортсменів.

– Демократичний стиль – тренер залучає спортсменів до прийняття рішень, заохочує зворотний зв'язок, розвиває самостійність. Цей стиль сприяє формуванню довіри, ініціативності, командного духу.

– Ліберальний стиль – тренер мінімально втручається у процес, надаючи вихованцям максимальну свободу. Такий підхід може бути ефективним у роботі з високомотивованими, досвідченими спортсменами, однак для новачків може створити атмосферу невизначеності.

У практиці тренерської діяльності найефективнішим вважається гнучкий, ситуаційний підхід, коли стиль спілкування адаптується залежно від рівня підготовки, віку, характеру спортсмена та конкретних обставин.

Ще одним аспектом педагогічної майстерності є вміння працювати з конфліктами, які неминуче виникають у міжособистісних стосунках. Конфлікти можуть бути наслідком втоми, незрозуміння, боротьби за лідерство чи невиправданих очікувань. У таких випадках тренеру слід застосовувати перевірені методики:

– Метод «Я-повідомлень» – замість звинувачень, тренер висловлює власні почуття та потреби («Я відчуваюся розчарованим, коли бачу, що ти не віддаєшся повністю тренуванню...»). Це знижує напругу й відкриває простір для діалогу.

– Активне слухання – тренер уважно слухає спортсмена, перефразовує його слова, демонструючи розуміння («Ти відчуваєш, що тобі не дають висловитися на командній нараді?»).

– Медіація – залучення третьої сторони (психолога, іншого тренера, старшого спортсмена) для врегулювання конфлікту. Це особливо ефективно у командних видах спорту.

– Психологічна розрядка – короткі психологічні вправи на дихання, релаксацію або гумор для зниження емоційного напруження після конфлікту.

3. Психологічна підготовка. Тренер повинен володіти знаннями з вікової, спортивної та загальної психології. Це дозволяє йому краще розуміти поведінку спортсменів, мотивувати їх, знижувати рівень тривожності перед змаганнями, а також попереджати й вирішувати конфлікти.

4. Комунікативна компетентність. Вміння налагодити ефективну взаємодію зі спортсменами, їхніми батьками, колегами, лікарями та іншими учасниками спортивного процесу – ще один важливий аспект педагогічної культури. Відкритість до діалогу, здатність до конструктивної критики, толерантність та повага – якості, без яких успішна тренерська діяльність неможлива.

5. Морально-етичні засади. Моральна відповідальність тренера полягає у чесному ставленні до своєї праці, повазі до спортсменів, дотриманні принципів чесної гри. Тренер є авторитетом, тому його поведінка повинна бути етичним взірцем.

Етика тренера є невід'ємною складовою його професійної культури та педагогічної компетентності. Вона визначає норми поведінки, взаємовідносини з вихованцями, колегами, батьками спортсменів, спортивною спільнотою. Тренер – не просто наставник, він є моральним авторитетом для своїх вихованців, тому його особиста доброчесність, чесність і відповідальність мають бути бездоганними.

Основними принципами етичної поведінки тренера є: *повага до особистості спортсмена*: тренер зобов'язаний визнавати гідність кожного вихованця, незалежно від рівня його спортивної підготовки, віку чи соціального статусу; *справедливість*: рівне ставлення до всіх спортсменів, об'єктивність у прийнятті рішень, уникнення фаворитизму; *конфіденційність*: інформація про особисте життя спортсмена або внутрішні справи команди не повинна використовуватися поза межами професійного контексту; *чесна гра (fair play)*: тренер має сам дотримуватись етичних принципів спорту, не заохочувати обман, симуляції чи допінг, а також виховувати ці цінності у вихованців.

Окрему увагу слід приділити етичній комунікації. Образливі висловлювання, приниження, публічна критика – неприпустимі в педагогічному процесі. Навпаки, тренер повинен створювати середовище довіри, підтримки, відкритого діалогу.

Важливо також, щоб тренер дотримувався професійної дистанції. Йдеться про баланс між близькістю і нейтральністю у стосунках зі спортсменами. Надмірна емоційна залученість чи панібратство можуть призвести до втрати авторитету, суб'єктивізму або навіть до зловживання довірою.

У міжнародній практиці існують етичні кодекси тренера, які регламентують його поведінку. Наприклад, у «Кодексі етики Міжнародної асоціації спортивних тренерів» зазначено, що тренер зобов'язаний «служити інтересам своїх підопічних, діяти відповідально, не дискримінувати,

поважати права інших і зберігати професійну репутацію».

Таким чином, етика тренера – це не лише набір правил, а система внутрішніх переконань, які формують основу його щоденної практики. Від дотримання етичних норм залежить якість виховного процесу, рівень довіри в команді та позитивний імідж спорту в цілому.

Відзначимо важливий момент про педагогічну культуру у колективних видах спорту, де атмосфера взаємоповаги, довіри та партнерства суттєво впливає на ефективність взаємодії. Тренер, який вмів запобігати конфліктам, заохочує співпрацю, розвиває в спортсменах соціальні навички, формує не лише команду, а й спільноту.

Окремо варто акцентувати увагу на виховній функції педагогічної культури. Тренер навчає не лише техніці, а й етичним нормам поведінки: повазі до суперника, чесній грі, відповідальності за результат. У спорті нерідко виникають ситуації морального вибору, і саме педагогічний авторитет тренера стає мірилом, за яким орієнтується спортсмен.

Таким чином, педагогічна культура тренера – це фактор, що впливає не лише на спортивну результативність, а й на якість особистісного розвитку спортсмена. Вона визначає не лише те, ким є спортсмен на майданчику, а й ким він стане в житті.

Педагогічна культура тренера формується протягом усього професійного життя. Її основи закладаються у закладах вищої освіти, де майбутні фахівці опановують як теоретичні дисципліни, так і практичні навички. Водночас важливу роль відіграє самоосвіта, наставництво досвідчених колег, участь у семінарах, тренінгах, конференціях.

Практика показує, що ефективними є ті тренери, які не зупиняються на досягнутому, аналізують свою роботу, відкриті до нового.

Педагогічно грамотний тренер здатен сформулювати в спортсмена не тільки навички перемагати, а й повагу до суперника, витримку в поразках, віру в себе, самодисципліну. Саме через педагогічну культуру тренера відбувається гармонійний розвиток особистості, що є особливо важливим у дитячо-юнацькому спорті.

Спортсмени, які працюють із культурно сформованим тренером, демонструють не тільки вищі результати, а й менший рівень емоційного вигорання та більше задоволення від тренувального процесу.

Висновки. Наше дослідження дозволяє підсумувати, що педагогічна культура – це сукупність професійно-педагогічних знань, навичок, пере-

конань, моральних норм і стилю взаємодії з вихованцями, яка проявляється у процесі навчання, виховання та розвитку особистості.

У реаліях сьогодення, коли фізична культура та спорт займають дедалі важливіше місце в суспільному житті, постать тренера набуває багатогранного значення. Він виступає не лише як спеціаліст з підготовки спортсменів, а й як вихователь, наставник, комунікатор і джерело натхнення для своїх підопічних. У цьому контексті педагогічна культура тренера стає визначальним елементом його професійної майстерності та загальної кваліфікації.

Високий рівень педагогічної діяльності, що базується на соціальних, етичних, гуманістичних, педагогічних, наукових і фахових засадах, є невід'ємною складовою професійної куль-

тури педагога, і тренера також. У сфері фізичної культури та спорту особлива увага приділяється постійному вдосконаленню знань і навичок. Сучасний фахівець має прагнути до саморозвитку, бути відкритим до інновацій та новітніх наукових досягнень, орієнтуватися в актуальних тенденціях професійної діяльності. Такого рівня професіоналізму можна досягти через регулярну участь у науково-практичних конференціях, тренінгах, тематичних семінарах, курсах підвищення кваліфікації та інших формах неперервної освіти. Водночас ефективними є наставницькі програми, які сприяють професійному становленню молодих спеціалістів, допомагаючи їм адаптуватися до професійного середовища та краще розуміти специфіку роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гауряк О. Д., Киселиця О. М. Формування педагогічної культури майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки у ВНЗ. Вісник Запорізького національного університету. № 2(8), 2012.
2. Гончаренко І. С. Педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2020. Випуск 7 К (127). С. 37-40.
3. Доля О. І. Педагогічна майстерність у тренерській діяльності. Освіта і розвиток обдарованої особистості, 2021. № 1. С. 102-107.
4. Іванова Т. В. Культурологічна підготовка майбутнього учителя : монографія. Київ : ЦВП, 2005. 282 с.
5. Книга вчителя фізичної культури : довідково-методичне видання / упор. С. І. Операйло, А. І. Ільченко, В. М. Єрмолова, Л. І. Іванова. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 464 с.
6. Онопрієнко О. Аналіз формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у ЗВО. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». 2023. № 16(48). С. 168-175.
7. Харківська А. А., Мудрик В. І., Школа О. М. Компетентність як фактор підвищення професійної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту : монографія. Харків, 2020. 185 с.
8. Шевченко С. О. Педагогічна культура тренера: сучасний контекст. Педагогіка і психологія, 2020. № 3. С. 75-80.
9. Шинкарук В., Ткаченко П. Професійна культура та імідж фахівця фізичного виховання та спорту. АКАДЕМІЧНІ ВІЗІІ. Випуск 26/2023.
10. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підруч. : у 2 ч. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2004. Ч. 1. 272 с.

REFERENCES

1. Hauriak, O. D., & Kyselytsia, O. M. (2012). Formuvannia pedahohichnoii kultury maibutnikh vchyteliv fizuchnoii kultury v protsesi fakhovoi pidhotovky u VNZ [Formation of pedagogical culture of future physical education teachers in the process of professional training at universities]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. No. 2(8). [in Ukrainian]
2. Honcharenko, I. S. (2020). Pedahohichni aspekty profesiinoii pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv haluzi fizychnoi kultury i sportu [The pedagogical aspects of professional training of future specialists in the field of physical culture and sports]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. No. 7K(127)23. P. 37-40. [in Ukrainian]
3. Dolia, O. I. (2021). Pedahohichna maisternist u trenerskii diialnosti [The pedagogical skills in coaching]. *Osvita i rozvytok obdarovanoi osobystosti*. No. 1. P. 102-107. [in Ukrainian]
4. Ivanova, T. V. (2005). Kulturolohichna pidhotovka maibutnoho uchytelia [The cultural training of future teachers]: monohrafiia. Kyiv: TSVP, 282 p.
5. Operailo, O. & others (2005). Knyha vchytelia fizychnoi kylvury [The physical education teacher's book]: dovidkovo metodychne vydannia. Kharkiv: TORSINH PLUS, 464 p.
6. Onoprienko, O. (2023). Analiz formuvannia bazovykh provediinykh kompetentnostei maibutnoho vchytelia fizuchnoii kultury u ZVO [Analysis of the formation of basic professional competencies of a future physical education teacher in higher education institutions]. *Liudynoznavchi studii. Seriiia «Pedahohika»*. No. 16(48). P. 168-175. [in Ukrainian]
7. Kharkivska, A. A., & Mudryk, V. I., & Shola, O. M. (2020). Kompetentnist yak faktor pidvyshshennia profesiinoii diialnosti maibutnikh fakhivtsiv fizuchnoii kultury i sportu [The competence as a factor in improving the professional activity of future physical education and sports specialists]: monohrafiia. Kharkiv, 185 p.
8. Shevchenko, S. O (2020). Pedahohichna kultura trenera: suchasnyi kontekst [The Pedagogical culture of the trainer: modern context]. *Pedahohika i psukholohiia*. No. 3. P. 75-80. [in Ukrainian]
9. Shynkaruk, V. & Tkachenko, P. (2023). Profesiina kultura ta imidzh fakhivtsia fizychnoho vykhovannia ta sportu [The professional culture and image of a physical education and sports specialist]. *Akademichni vizii*. No. 26. [in Ukrainian]
10. Shyian, B. M. (2004). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia shkoliariv [Theory and methods of physical education of schoolchildren]: pidruchnyk. Ternopil: Navchalna knyha Bohdan, 272 p.